

mini przewodnik

free

+ współrzędne gps

po!skaniezwykla
masa miejsc godnych uwagi

**Trasa wycieczki: Jaworze, co
pozostało z XIX wiecznej
beskidzkiej Krynicy ...**

czas trwania: 1 dzień, typ: piesza, liczba miejsc: 8, stopień trudności: bardzo
łatwa

wydrukuj i zabierz na wycieczkę!

Opis wycieczki

Rewolucja przemysłowa XIX wieku sprawiła, że wzrosło znaczenie, a co za tym idzie poprawił się status finansowy licznej już klasy robotników i burżuazji przemysłowej. Koncentrujący się przemysł przyczynił się do migracji do miast w poszukiwaniu pracy i szybkiego przyrostu grupy średniozamożnych mieszczan poszukujących sposobu na relaks i wypoczynek po pracy. W ślad za potrzebami szły zainteresowania i kierunki badań znanych naukowców, ekologów i przyrodników, m.in. profesorów Baltazara Hacgueta, Józefa Schultesa, czy Józefa Dietla, poszukujących ekologicznych miejscowości o walorach zdrowotnych do wykorzystania w organizowaniu sanatoriów lub ośrodków lecznictwa. Tym sposobem „odkryto” wspaniałe warunki przyrodnicze i klimatyczne Krynicy, Rabki, Iwonicza, Szczawnicy, Żegiestowa, a także okolic Jastrzębia, Bad Gruben – Zdrój w Grabinie i rozpoczęła się XIX wieczna moda na uzdrowiska i wypoczynek w kurortach.

Zainteresowanie Jaworzem sięga I połowy XIX wieku, kiedy z pobliskich utworzonych na Podbeskidziu ośrodków przemysłowych – Bielska, Cieszyna, czy też innych dalszych, zaczęto przyjeżdżać, celem podziwiania pięknych widoków, wdychania świeżego powietrza i zażywania żętycy. Początkowo w sposób niezorganizowany, jako jednodniowy rekonesans lub kilkudniowy pobyt w wynajmowanych chałupach wieśniaków, którym żyło się dzięki temu dostatniej.

Będąca doskonałym obserwatorem ówczesnych trendów gospodarczych, rodzina Saint-Genois, właściciele Jaworza, uwzględniając piękne położenie pośród beskidzkich lasów u stóp Błatniej i Cubernioka w dolinie Jasienicy, postanowiła przeobrazić okolicę w kurort. W 1862r. został przyznany miejscowości status uzdrowiska, a w odstąpionym, otoczonym wspaniałym parkiem pałacu hrabia Maurycy Saint-Genois urządził dom kuracyjny, w którym, idąc za ówczesną modą, leczono żętycą i borowiną wydobywaną u stóp Palenicy. Szybko zdobył sympatyków i zainteresowały się nim ważne osobistości ówczesnej Galicji. Leczyły się tu, pracowały oraz utrzymywały związki z okolicą takie znane osobistości jak: polski językoznawca Jan Bystroń, polityk Ignacy Daszyński, geolog i paleontolog – Władysław Szajnocha, brat Józefa Piłsudskiego Jan Piłsudski, malarz krakowski Aleksander Kotsis, etnograf Jan Karłowicz, aktorka Mira Zimińska-Sygietyńska, pisarze i poeci Julian Tuwim, Melchior Wańkowicz, Jan Parandowski, Maria Dąbrowska, Maria Konopnicka, Stefan Kisielewski, Wincenty Pol, Jan Parandowski, Zofia Kossak-Szczucka i wielu innych, których wymienić nie sposób.

Okres rozkwitu przypada na lata 1870-90 i, jak pisze Wincenty Pol, „urocza dolina zasłonięta wzgórkami i otoczona szyszkowymi lasami” konkurowała o „znakomitych gości” z Krynica. Dopóki żył Maurycy Saint-Genois, jego ambicją było, aby kurort był na światowym poziomie. Od śmierci hrabiego w 1886 r. zaczyna się upadek uzdrowiska. W dużej mierze przyczyną było życie ponad stan hrabiowskiej rodziny i uzależnienie się od hazardu Filipa Ernsta dziedziczącego majątek. W 1906 r. wystawione na licytację zakupił Henryk hrabia Larisch-Monich, potomek jednej z najbardziej znanych śląskich rodzin magnackich. Podupadłe uzdrowisko przestaje spełniać wymogi stawiane przez Śląski Urząd Krajowy, a nowy właściciel odmówił ich spełnienia, skutkiem czego w 1909 r. zawieszono działalność kurortu. Mimo wszystko nadal, dzięki estymie jednego z głównych lekarzy, dr. Zygmunta Czopa, przyjmującego kuracjuszy w prywatnym gabinecie, kontynuowano świadczenie części dotychczasowych usług. Po jego śmierci administrowaniem budynkami i urzędzeniami zajęli się syn Jerzy Czop i siostrzeniec Jerzy Stawro. Ciągłe kłopoty finansowe powodowały schyłek jaworzańskiego kurortu i, mimo opracowania w 1933 r. planu regulacyjnego, nie miał większych szans na przetrwanie. Pozostała renoma miejsca powodowała, że nadal znane osobistości świata polityki i gospodarki odwiedzają to miejsce, a nawet budują tu własne wille, tzw. „Soplicówki”. W tym czasie powstaje sanatorium dla kobiet oraz prewentorium dla dzieci chorych na gruźlicę. Jednak II wojna światowa kończy „uzdrowiskową historię” Jaworza. W budynkach po sanatorium umieszczeni zostają „frontowi ozdrowieńcy” i prowadzony jest szpital wojskowy.

Mimo powojennych prób reaktywacji kurortu, nie udało się jego wskrzeszenie. Podjęte w ostatnich latach próby

wykorzystania walorów okolicy pozwoliły na powołanie Beskidzkiego Zespołu Leczniczo-Rehabilitacyjnego Szpitala Opieki Długoterminowej prowadzącego rehabilitację kardiologiczną. Zarówno BZLR, jak i zbudowana w „pozostałościach” hrabiowskiego parku ogólnodostępna fontanna z zabłocką solanką termalną, umożliwiająca „publiczne” inhalacje, stały się symbolem dawnych uzdrowskich ambicji i marzeń hrabiego Maurycego Saint-Genois.

Program wycieczki

Jaworze

Klasycystyczny pałac Arnolda Saint-Genois d'Anneaucourt (1793)

W XVIII wieku Jaworze nabywa szlachcic polskiego pochodzenia herbu Nałęcz, baron Jerzy Ludwik Laschovsky, który pozostaje tutaj na stałe. Pozostawia wiele ciekawych świadectw swojej działalności na rzecz miejscowości m.in.: jego dziełem jest powstanie w 1782r. kościoła ewangelicko augsburskiego, założenie kolonii Nałentsch obecne Nałęż oraz rozpoczęcie budowy pałacu mającego spełniać rolę siedziby właścicieli jaworzańskich włości.

Niestety, plany przerywa śmierć. Zmarł mając 41 lat w 1792r. Majątek po nim zakupuje na licytacji znany z czasów wypraw krzyżowych baron rodowodu belgijsko-francuskiego, który przeniósł się po wojnie trzydziestoletniej do Księstwa Cieszyńskiego, mąż jego siostry Julii, CK szambelan, baron Arnold Saint-Genois d'Anneaucourt. Po śmierci szwagra podejmuje jego dzieło rozbudowując Jaworze i budując okazałą siedzibę rodzinną. Powstaje klasycystyczny pałac, brama północna z dwoma postumentami, piętrowa oficyna przybramna, dwie oficyny otaczające i park ze specjalnie dobranymi gatunkami drzew i krzewów, ogrodem różanym, cieplarnią, sztucznymi stawami i kaskadą, kwiatami w gazonach, kolumną z 1818r. oraz kutymi żelaznymi balustradami. W 1857r. zarząd nad całością przejmuje potomek barona Maurycy, który jako człowiek obyty w świecie, adaptuje park pałacowy na cele utworzonego uzdrowiska. Wykorzystując górskie położenie miejscowości, jej walory klimatyczne, pozyskiwaną z hodowli owiec żętycę, prowadzi się tutaj kuracje lecznicze. Rodzina Saint-Genois d'Anneaucourt jest w posiadaniu pałacu i majątku ziemskiego Jaworza do 1906r., kiedy miejscowość na licytacji nabywa ją hrabia Henryk Larisch-Monich.

Brak zainteresowania nowego właściciela uzdrowiskiem doprowadził do cofnięcia Jaworzu statusu kurortu. W 1918r. pałac wykorzystany zostaje na cele leczenia wojskowego. Własność przejmuje syn Henryka - również Henryk - hrabia Larisch-Monich, który po dokonanej remoncie wprowadza się tu. Rodzina Larisch-Monich włada nim do 1941r., kiedy to zamieniony zostaje na dom wypoczynkowy dla Niemców, a później w 1944r. na szpital. Po II wojnie światowej całość majątku zostaje znacjonalizowany i urządzono w pałacu dom dziecka dla dzieci polskich repatriantów z Niemiec i sierot wojennych, później Państwowy Młodzieżowy Zakład Wychowawczy. W styczniu 2010r. uległ prawie doszczętnemu zniszczeniu w powstałym pożarze, co spowodowało zamknięcie i wyłączenie budowli z eksploatacji.

49°47'41"N 18°56'56"E | na mapie:A

Jaworze

Klasycystyczny kościół Opatrzności Bożej (1802)

Klasycystyczny kościół Opatrzności Bożej (1802), powiększony 1933-1934. Kościół w początku XIX wieku powstał z fundacji belgijskiego właściciela tych dóbr Arnolda Saint-Genois. Klasycystyczną jednonawową świątynię znacznie przebudowano w latach 30 - tych XX wieku. Wygląd kościoła uległ całkowitej zmianie w wyniku dobudowy transeptu i kopuły na przecięciu naw. W kościele na uwagę zasługują zabytki: barokowe tabernakulum, XVII wieczne organy oraz XIX wieczny obraz M.B. Berdyczowskiej patronki konfederatów barskich.

49°47'38"N 18°57'03"E | na mapie:B

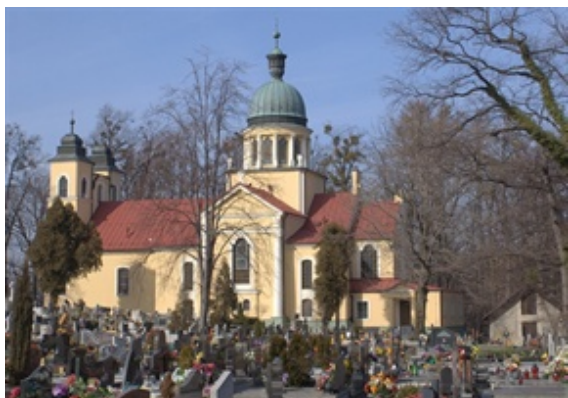
Jaworze

Cmentarz katolicki – hrabiowska ćwiartka cmentarna.

W XV wieku istniała już w Jaworzu parafia katolicka z drewnianym kościółkiem otoczonym cmentarzem. Kościółka dziś już nie ma, został rozebrany i w jego miejsce powstał murowany, ale pozostała historia cmentarza, którą opowiadają znajdujące się na nim nagrobki. Niecodziennym

ewenementem historycznym jest zabytkowa część cmentarza, gdzie w jego „hrabiowskiej “połowce” pochowano 19 byłych właścicieli miejscowości i członków ich rodzin. Ta zabytkowa część nekropolii powstała w XVII wieku i stała się miejscem pochówku arystokratycznych rodzin władających miejscowością: Liszowskich i Saint – Genois d'Anneaucourt, które przez okres sześciu pokoleń nadawały Jaworzu rangę liczącej się na Śląsku Cieszyńskim miejscowości. Równocześnie rody te pozostawiły ślady swojej bytności i życia na tym terenie w postaci cennych zabytków. Zostawiły również to, co najcenniejsze - swoje życie i spoczywając na tutejszym cmentarzu.

49°47'37"N 18°57'01"E | na mapie:C

Jaworze

Maurycy Jan Nepomucen, hrabia Saint Genois d'Anneaucourt usiadł na ławeczce w Jaworzu

W 1862 roku, dzięki zaangażowaniu trzeciego z kolei z rodu Saint Genois d'Anneaucourt hrabiego Maurycego Jana Nepomucena, Jaworze stało się uzdrowiskiem, gdzie leczono żętycą i kąpielami borowinowymi. Ten zaangażowany filantrop zdecydował się przystosować własną siedzibę i oficyny zamkowe do celów uzdrowiskowych, wybudował dom zdrojowy, restaurację zdrojową i kilka budynków uzdrowiskowych oraz urządził park kuracyjny w imię tego, aby lokalni mieszkańcy mieli pracę i zbyt na wytwarzane produkty rolne. W uznaniu zasług mieszkańcy gminy ufundowali i odsłoniли w centralnym punkcie miejscowości pomnik - ławeczkę z siedzącą postacią hrabiego.

49°47'37"N 18°56'52"E | na mapie:D

Jaworze

Fontanna z zabłocką solanką termalną

Do tej pory, park jaworzański przyciągał jedynie swoją ciekawą i unikalną przyrodą. Tutaj przyjeżdżało się oglądać rozrzucone na 6 ha kilkadziesiąt pomnikowych drzew i egzotycznych krzewów. Podczas spacerów można było znaleźć: posiadające piękne czerwone liście buki purpurowe, platany klonolistne ze swoją złuszczącą się korą, kolczastymi owocami i klapowatymi liśćmi, tulipanowiec amerykański o niespotykanych kształtach liści i pięknymi tulipanopodobnymi kwiatami, a także pomnikowe rodzime tj. dąb szypułkowy, wierzba biała, płacząca, dąb czerwony o pięknie wybarwiających się liściach i wiele innych atrakcyjnych okazów. Obecnie jak głosi lokalna reklama : Nie nad morze, a do Jaworza jedziemy, żeby wdychać jod …

W centrum dawnej miejscowości uzdrowiskowej, w parku pamiętającym czasy świetności rodziny hrabiowskiej Saint-Genois d'Anneaucourt, tęskniący do dawnych uzdrowiskowych tradycji lokalni promieniści postawili fontannę, z której o dziwo, nie leje się woda lecz wydobywana z głębi ziemi zabłocka solanka termalna..

W ten sposób Jaworze powróciło do tradycji , kiedy było odwiedzane przez znane znakomitości : Wincentego Pola, Marię Dąbrowską, Juliana Tuwima, leczący swoje nadwątłone zdrowie żętycą , borowinami i „kryształowym” powietrzem. Początkowo z walorów inhalacji solankowych przy fontannie korzystali wyłącznie mieszkańcy, a teraz w dni pogodne wycieczki „ciekawskich” turystów przyjeżdżają, żeby spacerując po parku, na zapas, nawdychać się za darmo jodu przed powrotem na Śląsk lub z tego miejsca rozpocząć turystyczne wędrówki na Białą, Klimczok, czy Sztyndzielną.

49°47'32"N 18°56'55"E | na mapie:E

Jaworze

Kilkanaście domów mieszkalnych drewnianych i murowanych (XIX w.)

Kilkanaście domów mieszkalnych drewnianych i murowanych (XIX w.).

49°47'36"N 18°56'52"E | na mapie:F

Jaworze

Obiekty budownictwa uzdrowskiego (2 poł. XIX i pocz. XX w.)

Obiekty budownictwa uzdrowskiego (2 poł. XIX i pocz. XX w.).

49°47'38"N 18°56'51"E | na mapie:G

Jaworze

Glorieta z XVIII wieku.

W Jaworzu, na wzgórzu zwanym Goruszką, w XVIII wieku, aby uczcić przemarsz wojsk Jana III Sobieskiego pod Wiedeń i pobyt na terenie miejscowości hetmana Sieniawskiego, wybudowano charakterystyczną, wykonaną w formie otwartego pawilonu z kolumnami, budowlę zwaną glorieta. Ten ciekawy obiekt budzi zainteresowanie turystów i wczasowiczów, a okalający ją park jest wspaniałym miejscem do rekreacji i wypoczynku.

49°47'37"N 18°56'31"E | na mapie:H

Zdjęcia dodane przez (w kolejności): Monika78, Monika78, Jurek K, Jurek K, Jurek K, Jurek K, Monika78, Jurek K

Trasa dodana przez: Jurek K

Przewodnik wygenerowany w serwisie www.polskaniezwykla.pl. Wszystkie prawa zastrzeżone. Żadna część ani całość Mini przewodnika nie może być reprodukowana ani przetwarzana w sposób elektroniczny, mechaniczny, fotograficzny i inny; nie może być użyta do innej publikacji oraz przechowywana w jakiegokolwiek bazie danych bez pisemnej zgody Administratora serwisu. Copyright © 2007 Polska Niezwykła

